

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת מקץ

לראות את הנוף ולנצל הזדמנויות

גיליון מס' 124 תשפ"א

הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/פרשת מקץ לראות את הנולד ולנצל הזדמנויות

מאז ומתמיד היה ד'אן חסר מזל. קללת מזלו הרע רדפה אותו לכל מקום והוא לא הצליח להסתדר בשום מקום עבודה. לאחר שהושלך מעשרות מקומות עבודה שונים והגיע למצב נואש, החליט ד'אן שהוא חייב לנסות למצוא את המזל שלו ולראות מדוע אינו מאיר לו פנים. שמועה עלומה אמרה כי כאשר אדם יוצא לעבר היער יוכל לפגוש שם את הממונה על המזלות, אלא שהשמועה הוסיפה שאנשים שיצאו אל היער השורץ בחיות טורפות לא חזרו מעולם. לאחר שאיבד את הטעם בחייו, וכמוצא אחרון, החליט ללכת אל היער שם ציפה לברר מדוע מזלו מתנכר לו. צמרות העצים הגבוהים נישאו אל על והפחידו אותו, הסיפורים שהסתובבו בעיר אודות הקניבלים אוכלי האדם ששכנו ביער העבות לא סייעו להרגשתו הטובה, אבל הוא החליט החלטה נחושה לצאת אל היער בכל מחיר ולמצוא את מזלו. לאחר הליכה של יומיים במעמקי היער, נשמע רשרוש מצדו של ד'אן. ליבו צנח באימה כשהבחין בקניבל גדול ממדים שעמד מולו כשבידיו קלשון. ד'אן הרגיש שחרב עליו עולמו וכי בעוד דקות ספורות הוא יהפוך לארוחה עבור שבט הקניבלים. להפתעתו הקניבל לא עשה לו דבר, הוא ניסה לתקשר בשפות שונות עם ד'אן ולאחר מספר דקות הבין ממנו ד'אן כי הקניבל הפסיק לאכול אנשים כבר לפני שנים, משום שמזלו נטש אותו ולקח איתו את חוש הטעם. ד'אן סיפר לו כי בא לחפש את מזלו. לאחר שהבין הקניבל מדוע הגיע ד'אן ליער ביקש ממנו שאם ימצא את הממונה על המזלות ישאל אותו מדוע איבד את חוש הטעם. ד'אן המשיך בדרכו לעומק היער.

ד'אן המשיך לצעוד יום נוסף כאשר שמע לפתע קולות בכי מר. בצעדים מהירים התקרב לעבר מקור הקולות וראה צעיר לבוש בהידור היושב על אבן ובוכה בכי תמרורים. הצעיר סיפר כי הוא יורש העצר של מלך המדינה השכנה, ולאחר פטירת אביו המלך החל מרד והמורדים מחפשים אותו כדי להוציאו להורג. הוא סיפר לד'אן כי לו יכול היה לחזור לארמונו היה מגייס את תומכיו ומשליט את הסדר במדינה. כששמע מד'אן את הסיפור מדוע הגיע ליער, ביקש ממנו שכאשר ימצא את הממונה על המזלות ישאל גם עבורו מדוע מזלו מתנכר לו... ד'אן החל להבין שאינו היחיד שמזלו אינו מאיר לו פנים, כעת הוא חיפש את הממונה על המזלות ביתר שאת כדי לברר מדוע מתנכר המזל גם ליורש העצר והמשיך אל תוך עומק היער. לאחר יום נוסף של הליכה הבחין בנצנוץ זוהר, הוא התקרב והבחין באיש יוצא דופן עטוף בגלימה מסתורית המחזיק בידיו כדור בדולח גדול. הוא התקרב עוד, האיש הבחין בו ושאל אותו לרצונו. 'אני מחפש את הממונה על המזלות' אמר ד'אן. 'אני הוא הממונה' השיב האיש בפשטות. ד'אן סיפר לו על צרותיו האישיות ועל צרותיהם של יורש העצר והקניבל. האיש הביט בכדור הבדולח בריכוז ואמר: 'לצערי לצרות שלך אין פתרון, אך לבעיותיהם של יורש העצר והקניבל כדור הבדולח מראה לי פתרונות נפלאים'. האיש הסביר לד'אן את הפתרון עבורם וד'אן, מאושר על שהצליח לקבל פתרונות לחבריו, סב על עקבותיו כדי לגלות להם את מה גילה לו הממונה על המזלות. יורש העצר עדיין ישב במקומו תוהה ומבולבל. ד'אן ניגש אליו ואמר לו כי בקרבת מקום ישנו עץ ענק שלצדו שיח קטן וקוצני. השיח הקוצני מסתיר פתח למנהרה ארוכה, שאותה חפר אביו של יורש העצר. ד'אן הציע ליורש העצר כי ילווה אותו אל פתח המנהרה והנסיך הודה בהתרגשות, כאשר הגיעו לשם הרים ד'אן את השיח ופתח המנהרה התגלה כשבצידה תיבת עץ

קטנה. השניים פתחו את התיבה והסתנוורו למראה ברק היהלומים שטמן המלך לעת צרה. הנסיך הציע לד'אן את האוצר כהוקרה על עזרתו, אבל ד'אן סירב. בטוח היה כי ברגע שייקח את תיבת היהלומים יקרוס עליו העץ והוא יקבר עם תיבת היהלומים שבידיו. הוא נפרד מהנסיך לשלום והמשיך בדרכו. לאחר מכן הגיע ד'אן אל מקומו של הקניבל. הוא סיפר לו את קורותיו עד עתה וכיצד פתר הממונה על המזלות את צרתו של הנסיך 'גם לבעיית חוש הטעם שלך, הציע הממונה פתרון' סח לו ד'אן. 'הממונה על המזלות הציע שכדי שיחזור לך חוש הטעם, עליך לאכול איש שבטוח כי אין לו מזל, למרות שהתמזל מזלו והוא יכל להתעשר עושר רב, הוא לא חשב לרגע לנצל את ההזדמנות המופלאה שנקרו בפניו... הקניבל יישם את העצה שנתן לו ד'אן...

*

החיים רצופים הזדמנויות. ממרום נשלחות הארות לכל אדם בזמנים שונים, הארות שבאות לתת לו הזדמנות להשתנות, אפשרות להתקדם, מצב להתחדש. אדם חכם מנצל את אותן הארות, אינו מניח להזדמנויות שנקרו בפניו, ומתקדם, נתפס בכל כוחו בהארה שנשלחה לו ומתעלה. ומי שמתעלם, בהחלט מפספס. הוא לא יגיע לשום מקום, הוא ימצא את עצמו דורך על אותו מקום שבעים שנה, רק בגלל שהוא לא ידע לזהות את אותן הזדמנויות, ולנצל אותם.

*

בפרשת השבוע, יוסף הצדיק פותר לפרעה את חלומו ומבשר לו שעתידים לבוא על מצרים שבע שנות שובע, ולאחריהן שבע שנות רעב קשות מאוד. לכן, ממליץ יוסף לפרעה למנות "איש נבון וחכם וישיתוהו על ארץ מצרים". וצריך להבין: מדוע יש צורך באיש נבון וחכם, האם לא מספיק למנות אפסנאי טוב עם ידע בענייני תבואה?

*

מיהו "חכם"?

כדי לענות תשובה, הבה נתבונן מיהו "חכם"? חז"ל אמרו: "איזהו חכם? הרואה את הנולד". ולא מובן: איזו חכמה מיוחדת צריך כדי לראות את הנולד? כל אחד מאיתנו יכול לראות את הנולד, שהרי כשהדבר כבר נולד – כולם רואים אותו... ואם כוונת חז"ל לומר שהחכם הוא זה שרואה את העתיד להיוולד, היה צריך להיות כתוב איזהו חכם? הרואה את העתיד להיוולד... "הרואה את הנולד" זה לשון עבר או הווה, אין זה לשון עתיד.

הגאון רבי אליהו לופיאן דצ"ל (בספרו "לב אליהו") כותב הסבר נפלא: כוונת חז"ל היא – **החכם האמיתי רואה את מה שעתיד להיוולד כאילו נולד כבר עכשיו**. נכון, הרבה מאיתנו יודעים היטב את העתיד. לא שאנחנו "מגידי עתידות"... אלא, כל אחד שהולך לעשות פעולה שלילית – מודע, בדרך כלל, להשלכות של המעשה ולתחושות הלב שיבואו לאחר מכן. אבל במקרים רבים אין בכוח ידיעה זו למנוע מהאדם לעשות את הצעד השלילי הזה. מדוע? כיוון שהידיעה לא מספיק מוחשית בשעת עשיית המעשה. ואותו עיקרון קיים גם לגבי מעשים טובים, אדם מתעצל לעשות אותם למרות שהוא מודע לרווח שיהיה לו מזה. מדוע הוא מתעצל? כי הידיעה הזאת לא מספיק מוחשית. יש מרחק רב בין ידיעת האדם למעשיו בפועל... מה שאדם צריך לעשות זה לצייר ולהמחיש לעצמו את העתיד כאילו הוא כבר כאן. אפשר לעשות זאת על ידי הסתכלות על העבר והפקת לקחים ממעשים דומים.

ולפי זה מובן: יוסף אומר לפרעה – יהיה קשה מאוד לצבור אוכל בשנות השובע לשנות הרעב, שהרי קשה לדמיין רעב כשיש כל כך הרבה שפע. כדי לעמוד במשימה ולהתכונן כראוי לשנות הרעב, מצרים חייבת איש חכם, אדם שכבר עכשיו, בזמן השובע הגדול, ירגיש כאילו הרעב כבר כאן. הוא לא יוותר על אף שיבולת, שהרי

בשנות הרעב השיבולת הזאת תהיה יקרה מאוד... רק אדם חכם
הרואה את הנוכד באופן מוחשי עוד טרם נולד, יכול לעמוד
במשימה. יוסף לא אומר זאת מהשפה ולחוץ. יוסף היה כזה...
הוא לא נכנע להנאות של רגע, הוא תמיד מסתכל קדימה.
וזאת הסיבה שהוא נשאר צדיק גם בארץ מצרים עם כל הנסיונות
שהיו לו שם. ולכן פרעה אומר ליוסף: "אין נבון וחכם כמוך, אתה
תהיה על ביתי ועל פירך ישק כל עמי". (הרב משה שיינפלד שליט"א)

*

החשמונאים זיהו את ההדמנות וניצלו אותה!

"על הניסים" היא תפילה שנאמרת כהודאה לה' על הניסים שנעשו
לנו. אנו מודים לה' על כך ש"עמדת להם בעת צרתם, רבת את
ריבם, דנת את דינם" וכו'. בסוף "על הניסים" ישנו חלק שנראה תמוה
מאוד: "ואחר כך, באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך וטיהרו את
מקדשך, והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו
להודות ולהלל לשמך הגדול". וצריך להבין: "ואחר כך באו בניך...
וקבעו שמונת ימי חנוכה" וכו' זה כבר לא מעשה ה' אלא מעשיהם
של החשמונאים שטיהרו וקידשו וקבעו ימים אלו לדורות. מדוע
מודים לה' על כך? מה זה שייך לתפילת ההודאה לה'?
שמעתי הסבר נפלא: חלק מהנס והפלא הוא שהחשמונאים ניצלו
את ההדמנות. החשמונאים ידעו מה לעשות עם מה שהם קיבלו
מהקב"ה ולנצל את זה לעשות מעשים - לטהר את בית המקדש
ולהשיב את המלכות לישראל. החשמונאים הבינו שהישועה
הגדולה להם זכו - מטיילה עליהם חובות גדולים. כלומר,
החשמונאים לא פעלו רק לטהר את בית המקדש, אלא גם להפיץ
את האור והקדושה לכל המקומות ולכל הדורות. הם דאגו לכך
שלא רק בבית המקדש תאיר המנורה הטהורה אלא גם על פתחי
הבתים, שהאור יופץ בכל בית ובית. בנוסף, הם קבעו את הימים

האלו לדורות. ואנו מודים לה' על כך שהם הבינו את גודל הנס ואת החשיבות לקבוע את הדבר לדורות. אנו מודים לה' על כך שהחשמונאים ניצלו את ההזדמנות לתקן תקנות ולקבוע לדורות את הימים האלו. שהרי בגלל חכמתם של החשמונאים – זכינו לחג החנוכה, זכינו לימים של הודאה לה', זכינו למצוות הדלקת נר חנוכה.

*

חכם – לומד מטעויות העבר...

ה"חתם סופר" אומר שזאת כוונת חז"ל: איזהו חכם? המביט על העבר ועל ידי זה – לומד על העתיד. מי שלומד ומפיק לקחים מטעויות העבר – הוא "חכם".

*

לראות את הנולד זה גם לראות את ההזדמנויות בחיים

לפני כ-200 שנה, כבש הקיסר הצרפתי האדיר נפוליאון מדינות רבות. במהלך המלחמה העקובה מדם, הצליחה מדינה אויבת לגרום לו אבדות קשות. נפוליאון המובס עמד אובד עצות, חייליו נפלו בזה אחר זה, והכישלון בחזיתות היה מוחץ. קרא נפוליאון לשר הצבאי שלו, והורה לו: 'מסור לחיילים שבחזית, כי חייל שילחם בכל כוחו, וימסור נפשו להציל את הממלכה – יקבל פרס, שלא ניתן כמוהו מעולם!' הידיעה הדרמטית הועברה בין החיילים, והללו ניסו בכל כוחם להילחם עד טיפת דמם האחרונה. ואכן, התוצאות בקרב לא הכזיבו. עוד ועוד גדודי אויב הובסו ושוב חזר נפוליאון לעמדת הכיבוש כבראשונה. המצביא שהביא לניצחון הקרב, הובא אחר כבוד בפני נפוליאון, והקיסר האגדי, חיבק ונישק אותו ואכן, כהבטחתו, נתן לו מתנה שלא ניתנה מעולם לאף אדם. כעת, הגיע תורו של הפרס האגדי. "אוצר יש לי", אמר נפוליאון. "אוצר המלוכה, והוא בן מאות שנים. זהב, יהלומים, אבנים טובות ומרגליות. בעוד

שלושים יום, אני מזמין אותך להיכנס לתוך חדר האוצרות של בית המלוכה, למשך חמש דקות תמימות, וליטול משם ככל אשר תאווה נפשך!" המצביא התמלא בהתרגשות גדולה: הוא הולך להפוך לאחד מעשירי תבל. במשך חמש דקות יהיה בבית האוצרות, כאשר בכל שניה הוא יכול לחפון בידי המוני יהלומים יקרי ערך. שהות של חמש דקות בבית המלוכה הינה הזדמנות שלא תסולא בפז. יומיים לאחר מתן ההבטחה, התחרט נפוליאון מהבטחתו הנדיבה. "מה עשיתי? כיצד זה הזמנתי אותנו להיכנס לחדר אוצרותי?! חמש דקות זה המון זמן הוא יוכל לגרוף לעצמו הון עתק, יכולתי לתת לו סכום גדול... מה עשיתי?!". אבל את הנעשה אין להשיב. אין זה מכבודו של מלך לשוב בו מהבטחותיו. קרא המלך ליועציו, שיתף אותם בבעיה שנוצרה, והתייעץ עמם כיצד ימעיט את גודל הנזק. האומלל יצא בפחי נפש ופרץ בבכי עז: "אוי, כמה טיפש אני!". "הוד מלכותו", קרא אחד מחכמיו, "אל דאגה, יש לי רעיון נפלא! נשלח את אנשינו לבדוק מה אוהב החייל, ממה הוא מתרשם, מהי משאת נפשו, ונסיח את דעתו בעזרתם של גירוים חיצוניים... וכך אט, אט ירדו להם חמשת הדקות היקרות והנזק יפחת". שליחים נשלחו לעקוב אחר הזוכה, ולבדוק מה ימשוך את ליבו. לשמחתם, הם גילו שהוא אוהב מאוד מוזיקה, ליבו נמשך אחרי הנגינה. הכין המלך בחדר האוצרות, תזמורת מיוחדת ויפה בעלת תשע נגנים, והוחלט שכל חצי דקה יצטרפו עוד ועוד נגנים לתזמורת הייחודית, על מנת להסיח את דעתו של החייל, ולמשוך את ליבו לעמוד וליהנות מן המוזיקה היפה במקום לאסוף אוצרות יקרים. הזוכה המאושר, שלא ידע מה מתוכנן עבורו, כבר הזמין רהיטים, בית חדש, בגדים וכל טוב הארץ עם אשראי בלתי מוגבל, הכל ידעו שבעוד ימים ספורים הוא יהיה מעשירי הארץ והסכימו למכור לו ככל אשר חפץ ליבו. הגיע היום המיוחל. כרכרה מכובדת מארמון המלוכה הגיעה לביתו להביאו

לארמון המלוכה. וכך, כשהוא מצויד בשקים גדולים, הגיע לארמון בלב הולם. מיד כאשר נכנס לחדר האוצרות המתינה לו תזמורת פילהרמונית יפיפייה, שפצחה מיד בניגון מופלא. המנגינה המיוחדת והתזמורת האדירה שיתקו אותו לחלוטין. הוא לא היה מסוגל לפסוע, ולו פסיעה אחת קטנה. מהופנט הביט בנגנים המנגנים בעוז. הוא מביט בשעונו, אבוי! חצי דקה עברה. הוא מנסה ללכת, מזיז רגל אחת, ופתאום ששה נגנים חדשים מתחילים לנגן, ניגון מיוחד ונפלא, שכמוהו לא שמע מעודו. הוא ניצב כמכושף מול המוזיקה הנדירה שהושמעה לאוזניו, ולאט לאט חלף לו הזמן בלי ששם ליבו לכך, והוא שכח איפה הוא נמצא. לפתע, הגיע אחד מאנשי המלך, תפס בצווארו ואמר בתקיפות: "אדוני, זמןך תם, הסתיימו להם חמשת הדקות המובטחות, עליך לצאת מיד החוצה!" האומלל יצא בפחי נפש, ופרץ בבכי עד: "אוי, כמה טיפש אני, חמש דקות תמימות ניתנו לי, ויצאתי משם ריק! לו הייתי לוקח איתי אפילו חופן אחד של יהלומים, הרי הייתי יכול ליהנות מתזמורת מפוארת כל החיים!! אויה לי, בזבזתי את כל האוצר בשביל שטויות". (הרב ישראל מאיר שושן שליט"א)

*

פספסת הזדמנות? אל תתייאש!

גם אם פספסנו הזדמנות – יהיו הזדמנויות נוספות. אבל בשביל לראות אותן צריך להביט קדימה ולא להתייאש בגלל הפספוס... ועל זה אמר פעם חכם אחד: "כשנסגרת דלת אחת – נפתחת אחרת. אבל לעיתים קרובות אנו ממשיכים להביט בצער רב כל כך בדלת הסגורה, עד שאיננו רואים את זו שנפתחה בפנינו..."

*

כהורים וכמחנכים, עלינו לתת הזדמנויות לילדים/תלמידים. להראות להם שיש להם הזדמנות, לכוון אותם ולתת להם את הכלים לנצל את ההזדמנות. וגם אם קרה וילד פספס את

ההזדמנות, ניתן לו עוד אחת... בדיוק כפי שאנחנו רוצים עוד הזדמנויות. ובל נשכח – הצלחה של ילדנו/תלמידנו – היא הצלחה שלנו... כמובן, לא לכל דבר יש הזדמנות נוספת, ילד צריך להבין שלפעמים פספוס הזדמנות יכול לעלות ביוקר... רק כך הוא ילמד לנצל את ההזדמנות הבאה.

ועוד משהו חשוב: לפעמים אנחנו מזהים ילד שנמצא בעליה. הוא משתדל ומנסה בכל כוחו להתנהג כראוי, מתאמץ ומשקיע. עלינו לזהות את ההזדמנות ולתת לילד/תלמיד את מה שהוא צריך כדי שההזדמנות הזאת לא תתפספס. וכמובן, להתפלל לה' שיאיר את עינינו לראות הזדמנויות ולנצל אותם.

*

לסיום: "איזהו חכם? הרואה את הנולד"...

מעשה בשועל ערמומי שנפל לתוך באר עמוקה ולא הצליח לטפס ולעלות בחזרה. ישב השועל בתוך המים וניסה למצוא דרך לצאת החוצה מתוך הבאר. והנה למזלו עבר במקום יעל גדול, ולו שתי קרניים גדולות וארוכות. היעל היה צמא מאוד, והצימאון הציק לו. הוא עצר ליד הבאר מביט בערגה אל המים הרחוקים ממנו ולשונו משתרבת בצמא. והנה הוא מבחין בשועל היושב למטה ולוגם בהנאה ממי הבאר. 'איך המים?' שאל היעל, 'האם הם ראויים לשתייה?'. 'לא תמצא עוד מים כאלו בשום מקום'. אמר השועל, 'אלו המים הטובים ביותר ששתיתי אי פעם, מי באר צלולים וזכים. אתה מוזמן ידידי!'. היעל הצמא לא חשב פעמיים, הוא נותר פנימה וקפץ אל תוך המים הזכים. הם היו קרירים וטעימים להפליא והוא שתה עד שרווה. 'תגיד', פנה היעל אל השועל אחרי ששתה, 'יש לך מושג איך יוצאים מכאן? יש אולי יציאה חלופית?'. 'יש לי דרך מצוינת ליציאה!' אמר השועל, 'אם רק תסכים, נצליח לצאת מכאן בקלות'. 'אני מקשיב!', אמר היעל. 'פשוט מאוד, אתה תרים את רגליך הקדמיות,

תישען על הקיר ותדקוף קרניים הכי גבוה שאתה יכול. ואני אטפס עליך ואצא החוצה'. 'ומה איתי?' מיהר היעל לשאול. 'פשוט מאוד', הסביר השועל לאט ובקול ברור, 'כשאהיה למעלה אחזיק בקרניים שלך ואמשוך אותך החוצה'. היעל הסכים, זקף את קרניו, הרים את רגליו הקדמיות והשעין אותם על קיר הבאר, והשועל מיהר לטפס ולקפץ על קרניו של היעל, ובן רגע הוא היה בחוץ, מביט מלמעלה אל תוך הבאר וצוחק. 'מה אתה צוחק', התמרמר היעל. 'תמשוך כבר!...' 'נראה לך?!' התגלגל השועל מצחוק, 'נראה לך שאני מסוגל למשוך יעל במשקל מאתיים קילו. 'אז למה אמרת לי לרדת?! רשע ערמומי שכמותך!' פרץ היעל בבכי. גנח השועל ונאנח בהדהות מאולצת, 'מסכן שכמור, אני ממש מרחם עליך. אבל אילו היה לך שכל בראש לפחות כמספר השערות שיש לך בדקן לא היית יורד אל הבאר לפני שהיית בודק איך יוצאים ממנה...'

שבת שלום!

העלון יוצא לאור
בסיוע תלמוד תורה
"נצח ישראל" בית שמש

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com